

## ADVERBIAL, LOKATIVOBJEKT ELLER VERBALPARTIKEL?

Af Kathrine Beck Risom (Aarhus Universitet)

### 1. Indledning

Det er som bekendt meget omstridt, hvordan en grammatisk analyse af en sætning som

(1) Han gik ud i haven<sup>1</sup>

ser ud. Striden går på, om der forekommer objekt(er) eller adverbial(er), og på, hvordan man overhovedet afgrænser verbet.

Denne artikel omhandler, hvordan den ovennævnte sætning hidtil er blevet analyseret grammatisk, og hvordan den analyseres grammatisk i den nyeste danske grammatik, Ole Togeby's *Fungerer denne sætning? Funktionel dansk Sproglære (FDS)* fra 2003.

Hensigten med artiklen er at efterprøve disse grammatiske analyser ved hjælp af en række undersøgelser og ved inddragelse af andre synspunkter for derved at nå frem til den bedst mulige grammatiske analyse af sætningstypen *Han gik ud i haven*.

Artiklens fokus er bestemmelsen af *ud*'s ledfunktion, og det er dette ord, spørgsmålet i titlen drejer sig om.

### 2. Eksisterende analyser

Paul Diderichsen karakteriserer i *Elementær Dansk Grammatik* ordrækken *ud i haven* i sætningen *Han gik ud i haven*<sup>2</sup> som et adverbial (Diderichsen 1946:163). I hans sætningsskema (Diderichsen 1946:186) placeres *ud i haven* således på adverbialpladsen:

| Forb.-felt | Fund.-felt | Neksusfelt |       |                    | Indholdsfelt  |             |          |                      |
|------------|------------|------------|-------|--------------------|---------------|-------------|----------|----------------------|
| Konj.      | Fund.      | Finit      | Subj. | Neksusadv. 1, 2... | Hjælpeinfinit | Fuldinfinit | Obj. 1-2 | Indholdsadv. 1, 2... |
|            | Han        | gik        |       |                    |               |             |          | ud i haven           |

<sup>1</sup> Dvs. af konstruktionen verbum + trykovertagende dynamisk retningsadverbium + præpositionalsyntagme.

<sup>2</sup> Diderichsens eksempel er *Han gik hjem til Ribe*, som er fuldstændig parallelt med det udvalgte standardeksempel *Han gik ud i haven*.

Diderichsen er imidlertid klar over, at adverbialerne er problematiske størrelser, idet han ikke har defineret denne ledtype præcist, og at hans karakteristik af ordrækken *ud i haven* derfor er mindre fyldestgørende:

*Adverbialer er kun negativt definerede, som Led, der har Funktion i Sætningen, men ikke er hverken Verbaler, Substantialer eller Prædikativer* (Diderichsen 1946:179).

Denne måde at forholde sig til adverbialer på kritiserer Erik Hansen, idet han om det ovenfor anførte citat skriver:

*Det vil sige at hvilket som helst led man ikke kan identificere, automatisk bliver at opfatte som adverbial* (Hansen 1970:119).

Erik Hansen mener, at *ud* i *Han gik ud i haven* er et selvstændigt led, der er afhængigt af verbet *gå*'s valens, men han mener dog stadig, at det er et adverbial. Han kalder led af denne type for »styrede (valensbetingede) adverbialer« (Hansen 1970:121). *i haven* karakteriserer han som frit adverbial:

| k <sub>s</sub> | F <sup>3</sup> | V   | S | L | a <sub>1</sub> | O <sub>i</sub> | O <sub>d</sub> | P | Adv. | a <sub>2</sub> |
|----------------|----------------|-----|---|---|----------------|----------------|----------------|---|------|----------------|
|                | Han            | gik |   |   |                |                |                |   | ud   | i haven        |

Da adverbialer traditionelt er led, der ikke indgår i verbernes valens<sup>4</sup>, er betegnelsen »valensbetinget adverbial« imidlertid uhensigtsmæssig. Det er dog interessant, at Erik Hansen udskiller *ud* som et led for sig.

Foreløbig er der enighed om, at *ud i haven* har adverbial funktion, men uenighed om, hvorvidt ordrækken udgør ét eller to led.

Togeby mener ligesom Diderichsen, at der er tale om ét led, men han gør op med synspunkterne om, at alt, hvad der ikke er verber eller nominale størrelser, hører hjemme på adverbialpladserne, og at der i sætningsskemaet kun findes pladser til verber, traditionelle objekter og udefinerede adverbialer.

Ordrækken *ud i haven* fungerer semantisk som en H-rolle (Togeby 2003a:70), dvs. rollen for bl.a. 'sted'. Dette ansporer Togeby til at analysere *ud i haven* samlet som et lokativobjekt, der skal placeres på pladsen for middelbare rolleled i hans sætningsskema. Middelbare rolle-

<sup>3</sup> Fundamentfeltet er udeladt i denne version af Erik Hansens sætningsskema. Jeg er nødsaget til at tilføje det her.

<sup>4</sup> Der findes dog tilsyneladende verber, der valensmæssigt kræver adverbialer så som *opføre sig* og *bo*.

led, forkortet **MR**, er i Togeby's system objekter, som indledes med retningsadverbier, som det er tilfældet her, eller med præpositioner (fx *stole på/lede efter/vente på dem*).

Når retningsadverbiet i konstruktionstypen *Han gik ud i haven* optræder alene med verbet, skal man medtænke en elliptisk udeladelse af præpositionalsyntagmet *i haven*, som dog altid vil være implicit til stede i ytringen (Togeby 2003a:72, note 1):

(2) Han gik **ud** (i haven)

Derfor er der også ved udeladelse af præpositionalsyntagmet tale om et (elliptisk) lokativobjekt på **MR**. I sætningsskemaet (Togeby 2003a:102) anbringes konstruktionen således:

| K | F   | Udsigelsesfelt |    |   | Omsagnsfelt |    |   |   |    |    |   |            | A |    |
|---|-----|----------------|----|---|-------------|----|---|---|----|----|---|------------|---|----|
|   |     | V              | /y |   | a\          | V  |   | R |    |    |   |            |   |    |
|   |     |                | k\ | s |             | l\ | W | L | IO | DR | M | MR         |   | OR |
|   | Han | Gik            |    |   |             |    |   |   |    |    |   | ud i haven |   |    |

Togeby sætter altså sætningsskemaet i forbindelse med de semantiske roller eller dybdekasus (Togeby 2003a:80), hvilket peger på en holdning om, at der er parallelitet mellem semantisk og syntaktisk struktur. Termen *lokativobjekt* kombinerer i sig selv et semantisk og et grammatisk begreb. Dette er et grundtræk inden for den funktionelle grammatik:

*Der er ikke nogen principiel adskillelse mellem [...] syntaks, semantik og pragmatik; det hele hænger sammen i et stort remtræk, som det er grammatikerens opgave at beskrive så økonomisk som muligt (Togeby 2003b).*

I afsnit 4 vender jeg tilbage til dette syn på grammatisk analyse.

Hos de tre grammatikere foreligger der forskellige resultater i forbindelse med, hvorvidt *ud i haven* er et adverbial eller et (lokativ-)objekt, og med, om det overhovedet er ét samlet led.

### 3. Undersøgelse

For at undersøge, om der er tale om et objekt eller et adverbial, kan man gøre brug af forskellige tests (jf. Togeby 2003a:85; Jørgensen 1984:102; Herslund og Sørensen 1982:60), bl.a. **gøre det-testen** (Jørgensen 1984:102). Den går kort sagt ud på, at hvis man kan sætte *gøre det* ind foran det led, der skal undersøges, så er der tale om et adverbial; hvis ikke er leddet et objekt. *Gøre det*-testen viser i dette tilfælde, at der er tale om et adverbial:

(3) Han gik **ud**, og det gjorde han **i haven**

Men testen viser også, at *ud i haven* ikke er ét led, da det skilles ad ved indsættelsen af *det gjorde han*. Her optræder *ud* nærmere, som havde det en tæt samhørighed med verbet<sup>5</sup>.

Dette resultat, at *ud i haven* ikke skulle udgøre ét led, vil jeg efterprøve med en **topologisk analyse**, der går ud på, at hvis man kan flytte en ordrække op i sætningsskemaets fundamentfelt og bibeholde sætningens grammatikalitet, så har man afgrænset et samlet led (Jørgensen 2000:14), som udfylder én plads i sætningsskemaet (Heltoft 1986:121). Jeg har foretaget en rundspørge, og der var hos mine respondenter overvejende enighed om følgende (?? betyder, at sætningen virker forkert. ? vil sige, at sætningen går an, men ikke er god. Er der intet tegn foran konstruktionen, er den i orden):

- (4) a. ??**Ud i haven** gik han, fordi der var sol
- b. **I haven** gik han **ud**, fordi der var sol
- c. **Haven** gik han **ud i**<sup>6</sup>, fordi der var sol
- d. ?**Ud** gik han **i haven**, fordi der var sol

Eksempel (4a) blev ikke godkendt som mundret dansk, mens eksempel (4b), hvor *ud* er adskilt fra *i haven*, gik problemfrit igennem rundspørgen. At *haven* og *i* kan skilles ad, som eksempel (4c) viser, betyder ikke, at de ikke samlet udgør et led, idet præpositioner som bekendt kan skilles fra deres regimer. *ud* kan, som eksempel (4d) viser, ikke permuteres alene frem i sætningen, hvilket peger på, at det ikke er et led i sig selv. Det kunne have tæt samhørighed med et andet led, fx verbet, som det fremgik af *gøre det*-testen.

Ud fra disse to tests vil jeg opstille en tese, der siger, at *ud i haven* ikke optræder som ét led, men at det snarere kun er *i haven*, der udgør et selvstændigt led. Derimod synes *ud* at konstituere en del af verbet, dvs. at optræde som verbalpartikel.

Det, at *gik* og *ud* ikke optræder samlet, betyder ikke nødvendigvis, at de ikke kan danne en enhed. Der kan som bekendt netop i en verbalkæde forekomme topologisk diskontinuitet, idet finittet og infinitet kan adskilles både af subjekter og adverbialer, som det også fremgår af verbalpladserne (**v** og **W**) i Tøgebys sætningsskema:

---

<sup>5</sup> Problemet med denne omskrivning er, at sætningens overførte betydning, *Han besvimed i haven*, kommer tydeligere frem. Denne betydning skal der ses bort fra.

Et andet problem med *gøre det*-testen er, at Herslund og Sørensen bruger den på en anden måde og med et andet resultat end her, nemlig således at *i haven/stuen/værelset* er et valensstyret rolleled: *\*Johannes går ind i stuen, og Marie gør det i værelset* (Herslund og Sørensen 1982:57). Denne problematik vil jeg vende tilbage til. Det vigtigste er nu, at *ud* og *i haven* udgør to led. Dette beviser begge varianter af *gøre det*-testen.

<sup>6</sup> Nogle (fx Bjerre) ser *ud i* som et samlet led, nemlig som en kompleks præposition. Dette afviser jeg på baggrund af resultaterne fra *gøre det*-testen og den topologiske analyse.

| K | F | Udsigelsesfelt |     |                |         | Omsagnsfelt |     |        |    |    |   |    |    | A |  |
|---|---|----------------|-----|----------------|---------|-------------|-----|--------|----|----|---|----|----|---|--|
|   |   | V              | /y  |                |         | a\          | V   |        | R  |    |   |    |    |   |  |
|   |   |                | k\  | s              | l\      |             | W   | L      | IO | DR | M | MR | OR |   |  |
|   |   | Havde          | hun | ikke som altid | hurtigt | givet       | ham | bogen? |    |    |   |    |    |   |  |

Det må også gælde for verbum og verbalpartikel, at der kan optræde led mellem dem.

Jeg vil i det følgende se på forholdet mellem *gik* og *ud* og derefter vende tilbage til spørgsmålet, om *i haven* er et (lokativ-)objekt eller et adverbial.

**Reglen for enhedstryk** kan ligeledes sige noget om forholdet mellem *gik* og *ud*. Enhedstryk signalerer, at der er en tæt forbindelse mellem de ord, der indgår heri. Denne tætte forbindelse opløses ikke, selvom de pågældende ord løsrives fra hinanden af andre ord. Togeby skriver i sit kapitel om ordtryk:

*Proklise kræver ikke kontaktstilling mellem tryktabsordet og trykovertagelsesordet; der kan indskydes både trykssvage og trykstærke ord mellem de to dele af trykenheden* (Togeby 2003a:38, min understregning).

Han skriver om forholdet mellem ordene i en tryktabsforbindelse:

*Tryktab markerer altid at TRYKTABSORDET afgiver noget funktion eller indhold til det ord som bærer og overtager trykket, TRYKOVERTAGELSESORDET. Det kan ske [...] i de tilfælde hvor tryktabsordet indgår i en propositionel-konceptuel (syntaktisk-leksikalsk) enhed med ENHEDSTRYK [...] med trykovertagelsesordet* (Togeby 2003a:38, min understregning).

Togeby påpeger her, at der dels kan være en tæt semantisk sammenhæng (*afgiver... indhold*) mellem ordene i en tryktabsforbindelse, og dels en tæt syntaktisk sammenhæng (*afgiver... funktion*).

I den konstruktion, jeg har valgt at beskæftige mig med, taber verbet proklitisk tryk til retningsadverbiet, som det fremgår af eksempel (5), (6) og (7):

(5) <sub>0</sub>gå 'ud

(6) <sub>0</sub>løbe 'hjem

(7) <sub>0</sub>skubbe 'vognen 'ud

Dette trykforhold understreger, at de to størrelser indgår i en tæt syntaktisk forbindelse med hinanden (se også Harder m.fl. 1996:167). I sin grammatiske analyse af *Han gik ud i haven* tager Togeby ikke hensyn til reglen for enhedstryk. Han ser som nævnt i afsnit 2 verbet *gå* som et divalent simpleksverbum med subjekt og lokativobjekt, når det forekommer med retningsadverbium og præpositionalsyntagma som i *Han gik ud i haven*.

At verbet *gå* ifølge Togeby er transitivt, fører til en uklarhed i forhold til **reglen for hjælpeverbum i supinum**, som er fremsat i FDS på side 69, note 2 ud fra et verbums valens:

*Transitive og ditransitive verber tager have som hjælpeverbum for supinum [...] mens intransitive og kopulative verber bøjes med have hvis de er tilstande [...] og med være hvis de er overgange [...] (min understregning).*

Hvis *gå* var et transitivt verbum med *ud* som elliptisk lokativobjekt, ville det kræve *have* som hjælpeverbum i supinum. Det gør det ikke:

- (8) a. \*Han **har** gået ud<sup>7</sup>  
b. Han **er** gået ud

Togeby løser problemet ved at lade *gå* være et korporativt prædikat (Togeby 2003a:69), når det optræder sammen med *ud* eller andre retningsadverbier. For de korporative prædikater opstiller han en ny regel for hjælpeverber i supinum, som lyder, at disse altid tager *være* som hjælpeverbum ved overgangsaspekt (Togeby 2003a:109, note 2). På den måde kan reglen for intransitive verber gælde for *gå*, selvom det tager et (lokativ-)objekt.

Når *gå* optræder uden retningsadverbium og præpositionalsyntagme, gælder de konventionelle regler for hjælpeverber i supinum imidlertid. Hvad angår hjælpeverbum, har det intransitive *gå* to muligheder, der afspejler hver sin dannelse af aspekt:

- (9) a. Han **har** gået  
b. Han **er** gået

Eksempel (9a) afspejler en durativ foregang på ét sted, dvs. en foregang med tilstandsaspekt, mens (9b) udtrykker en overgang fra ét sted til et andet, dvs. en foregang med overgangsaspekt (Togeby 2003a:104).

Det, at verbet *gå* opfører sig anderledes, når *ud* er med, vidner om, at *ud* ikke er et objekt, for objekter ændrer normalt ikke brugen af hjælpeverber, men at det tilføjer verbet *gå* en ny egenskab og gør det til et andet verbum end *gå*.

Der er et andet faktum, der peger på, at *gå* og *gå ud* er to forskellige verber: Verbalpartiklen i *gå ud* er i stand til selv at repræsentere foregangens betydning. Der lægges i *gå ud* ikke vægt på det 'at gå', men på retningen 'ud'. Man kan fx i **imperativ** nøjes med at bruge verbalpartiklen (Nedergaard Thomsen 1996/97:73; Harder m.fl. 1996:188):

- (10) (gå) **ud** med dig!

---

<sup>7</sup> Hans Götzsche har konstateret en ny tendens i brugen af hjælpeverber for intransitive verber og kopulaverber ved overgange, nemlig at de i mere og mere udstrakt grad bøjes med *have* i stedet for *være* (Götzsche 1997). Så længe dette ikke har sat sig endeligt igennem, vil jeg dog tage udgangspunkt i de konventionelle regler.

**Børn i sprogindlæringsalderen** benytter i forbindelse med tryksvage bevægeverber med retningsadverbier ofte kun verbalpartiklen, fx *ud*, *op*, *ned*, *ind*, *hjem*, som erstatning for hele foregangen. *gå ud* er altså et (komplekst) verbum, for hvis betydning simpleksverbets handling, 'at gå', ikke er den væsentligste, men hvor retningsadverbiets betydning dominerer.

I kapitlet om ordtryk behandler Togeby som nævnt også dette forhold, at trykovertagelsesordet overtager funktion og betydning.

Da *gå ud* danner en ny betydning i forhold til simpleksverbet *gå*'s betydning, og da *gå ud* kan slås op i **ordbøger** som en variant af verbet *gå* (Christensen 2002), betragter jeg det som en ny leksikalsk enhed (Novotný 1991:13).

I artiklen her ligger fokus på den grammatiske analyse af *ud*. Jeg vil dog som lovet i forbindelse med *gøre det*-testen knytte nogle kommentarer til min mening om, hvorvidt *i haven* er at betragte som objekt eller adverbial.

Da *gøre det*-testene ikke giver et entydigt svar, vil jeg se på andre kriterier, der er afgørende for, om *i haven* er et objekt eller et adverbial, nemlig på, om leddets tilstedeværelse er obligatorisk, og om der hos leddet foreligger formal indvirkning fra verbet. Er der tale om et valensbundet objekt, skal begge dele være til stede, men ingen af delene er at finde her: Man kan uden problemer sige *Han gik ud*, og der skal efter min mening ikke medtænkes et obligatorisk præpositionalsyntagma, som Togeby samt Harder, Heltoft og Thomsen mener (Harder m.fl. 1996:189f.)<sup>8</sup>. I overført betydning som i *Lyset gik ud* er leddet obligatorisk fraværende. Der er heller ingen formal indvirkning så som fast selektion af præposition som fx ved det tyske verbum *warten* + *auf* med akkusativ, hvor der er tale om et valensbundet præpositionalobjekt. Man kan i det lokative adverbial efter *gå ud* have forskellige præpositioner som i sætningerne *Han gik ud i haven/til bilen/på molen/under træet/fra stuen* osv. Man kan sågar sige *Hvor gik han ud?*, hvor det stedlige ikke er til stede i form af et præpositionalsyntagma. Derfor udnævner jeg præpositionalsyntagmet *i haven* i sætningen *Han gik ud i haven* til at være et frit adverbial<sup>9</sup>.

Jeg mener som sagt, man sammenblander semantik og syntaks i termen *lokativobjekt*. *Lokativ* giver mening på det semantiske niveau, men *objekt* ikke på det syntaktiske niveau, som jeg har argumenteret for. Der er ganske vist tale om et adverbial, som næsten altid er til

<sup>8</sup> Jeg er opmærksom på, at valensbundne led til tider kan udelades (Herslund og Sørensen 1982:49f.).

<sup>9</sup> Min analyse af *ud* som en del af verbet stemmer overens med analysen hos Herslund og Sørensen (1982), Harder m.fl. (1996) og Thomsen (1996). Ved at analysere *i haven* som et frit adverbial erklærer jeg mig uenig i deres analyse af dette led som valensbundet lokativobjekt (Herslund og Sørensen 1982:57) eller som en slags argument: »and the PP is thus a kind of argument of the co-precate« (Harder m.fl. 1996:191).

stede i form af en præpositionsforbindelse, der betegner noget stedligt, men restriktioner i forhold til frie adverbialer forekommer også ved andre verber. Fx kan et verbum som *sove* også næsten kun forbindes med et præpositionalsyntagme og evt. et statisk retningsadverbium, når det drejer sig om det stedlige. Verbum og adverbial skal være kompatible både syntaktisk og semantisk, og her er visse restriktioner normale.

Harder m.fl. påpeger, at præpositionalsyntagmet ryger væk, hvis man fjerner verbalpartiklen (Harder m.fl. 1996:189), og at dette tyder på en bundethed mellem *ud* og *i haven*. Det forklarer jeg med, at *gå ud* er et andet verbum end *gå*. De to verber er begge intransitive, men opfører sig forskelligt i flere henseender som nævnt tidligere i dette afsnit.

Det, at *i haven* betegner målet for retningen (Harder m.fl. 1996:190) eller foregangens udspring, er et semantisk kriterium, og det gør ikke leddet valensbundet<sup>10</sup>.

#### 4. Forslag til ny analyse

På baggrund af resultaterne i afsnit 3 er mit forslag til en ny grammatisk analyse af *Han gik ud i haven*, at man ser *gå ud* som en verbal enhed, hvor *ud* er verbalpartikel og *i haven* frit adverbial<sup>11</sup>.

Jeg har valgt at arbejde videre med Togeby's sætningsskema, da det er det absolut bedste, idet der er pladser til størrelser som verbalpartikler og præpositionalobjekter, og da adverbialtyperne bliver specificeret.

Det betyder, at *ud* skal placeres på **L** for verbalpartikler (jf. Steffensen 2002) og ikke på **MR** for middelbare rolleled.

Dette giver et problem i forbindelse med de bevægelsesverber, der tager objekt, da objektet kommer før verbalpartiklen (fx *bringe varerne ud*), og der samtidig ingen plads er til objektet mellem **W** (infinit)- og **L**-pladsen.

Måske har dette påvirket Togeby til at placere verbalpartiklen længere til højre i sætningsskemaet, dvs. som lokativobjekt på **MR**. Derudover kan han være påvirket af det faktum, at **L**-pladsen ikke kan forbindes med de semantiske roller, hvilket er problematisk i en funktionel grammatik, fordi det betegner noget stedligt. Jeg mener, at man ikke burde kombinere det semantiske og det syntaktiske niveau, for der er normalt forskel på antallet af semantiske argumenter og syntaktiske aktanter (von Polenz 1988:104). Semantik og syntaks udgør to sider af samme sag; man kan ikke forestille sig en sætning, som semantisk giver mening,

---

<sup>10</sup> Tak til Per Bærentzen for argumenter og eksempler i denne diskussion.

<sup>11</sup> Jeg mener i tråd med Togeby's terminologi, at det et *udsagnsadverbial* betegnende 'sted' (Togeby 2003a:83). Togeby definerer i modsætning til Diderichsen de forskellige adverbialtyper (Togeby 2003a:269-275).

hvis syntaksen ikke er i orden og omvendt (Arndt 1997:19), og en fuldstændig analyse kræver begge planer, men de bør holdes adskilte på analyseniveau (von Polenz 1988:91; Heltoft 1986:117) – selv i en funktionel grammatik – da de giver forskellige resultater.

Hvis **L**-pladsen flyttes hen mellem pladsen for mådesadverbialer, **M**, og pladsen for de middelbare rolleled, **MR**, løses konflikten med pladserne, idet der bliver mulighed for at placere objektet før verbalpartiklen og samtidig bibeholde dennes status som verbalpartikel. **L**-pladsen må nødvendigvis indsættes efter **M**, da foregangene kan modificeres af mådesadverbialer, og før de bagerste objektpladser, **MR** og **OR** (jf. Jørgensen 2000:64). **MR**'s funktion i det justerede skema er at huse præpositionalobjekterne efter de præpositionelle verber (fx *stole på*, *lede efter*), og denne plads har intet med **L** at gøre, men **L** skal stå før **OR**, da man må tage hensyn til de diskontinuerte prædikater (Togeby 2003a:70), der kan tage omsagnsrolleled (*Hun<sub>F</sub> bildte<sub>v</sub> ham<sub>IO</sub> ind<sub>L</sub>, at der var gratis is<sub>OR</sub>*).

Togebys skema ser således ud med *ud* på **MR**:

| K | F   | Udsigelsesfelt |    |   | Omsagnsfelt |   |    |   |   |         |          |    | A          |    |    |  |
|---|-----|----------------|----|---|-------------|---|----|---|---|---------|----------|----|------------|----|----|--|
|   |     | v              | k\ | s | l\          | y | a\ | V |   | R       |          |    |            |    |    |  |
|   |     |                |    |   |             |   |    | W | L | IO      | DR       | M  |            | MR | OR |  |
|   | Jeg | går            |    |   |             |   |    |   |   |         |          |    | ud i haven |    |    |  |
|   | Jeg | bringer        |    |   |             |   |    |   |   | varerne | langsomt | ud |            |    |    |  |

Mit forslag til det reviderede skema med verbalpartiklerne på den forskubbede **L**- plads er dette:

| K | F   | Udsigelsesfelt |    |   |    | Omsagnsfelt |   |         |          |   |    |    |    | A       |
|---|-----|----------------|----|---|----|-------------|---|---------|----------|---|----|----|----|---------|
|   |     | v              | k\ | s | l\ | a\          | V |         |          |   |    |    |    |         |
|   |     |                |    |   |    |             | W | R       |          |   | L  | R  |    |         |
|   |     |                |    |   |    |             |   | IO      | DR       | M |    | MR | OR |         |
|   | Jeg | går            |    |   |    |             |   |         |          |   | ud |    |    | i haven |
|   | Jeg | bringer        |    |   |    |             |   | varerne | langsomt |   | ud |    |    |         |

Accepterer man min revision af sætningsskemaet, løses også et andet problem, som det nuværende sætningsskema ikke håndterer optimalt. Det drejer sig om sætninger af typen *Der kom en Soldat marcherende*. Ifølge Togeby hører gerundium-formerne efter de aspektuelle hjælpeverber, *komme* og *blive*, hjemme på **L** (Steffensen 2002:3), men da **L** står før **DR**, hvor *en Soldat* placeres som egentligt subjekt, må Togeby omfortolke *marcherende* til at være en præsens participium-form, dvs. et adjektiv, så det kan stå som subjektsprædikat på **DR**. I sætningstypen *En Soldat kom marcherende* placeres *marcherende* dog på **L**. Med det nye sætningsskema er der mulighed for en entydig analyse af *marcherende* som en gerundium på **L**:

| K | F         | Udsigelsesfelt |    |  | Omsagnsfelt |   |           |    |   |             |    |    | A |
|---|-----------|----------------|----|--|-------------|---|-----------|----|---|-------------|----|----|---|
|   |           | v              | /y |  | a\          | V |           |    |   |             |    |    |   |
|   |           |                |    |  |             | W | R         |    |   | L           | R  |    |   |
|   |           |                |    |  |             |   | IO        | DR | M |             | MR | OR |   |
|   | En Soldat | kom            |    |  |             |   |           |    |   | marcherende |    |    |   |
|   | Der       | kom            |    |  |             |   | en Soldat |    |   | marcherende |    |    |   |

## 5. Afslutning

Hvis man vælger at se konstruktioner af typen *gå ud* som en verbal enhed bestående af verbum og verbalpartikel<sup>12</sup>, kan man afspejle det i sætningsskemaet ved at rykke L-pladsen til højre, så verbalpartiklen kan stå der i alle tilfælde. På den måde bliver denne type verber, som Togeby kalder dynamiske lokativprædikater, behandlet jævnbyrdigt med de andre korporative prædikater. De korporative prædikater beskrives netop som verber med inkorporerede verbalpartikler (Togeby 2003a:69-71), en behandling som ud fra de synspunkter, jeg har inddraget, synes at være den mest optimale for fx *gå ud*. Det er kendetegnende for de korporative prædikater, at de er verber, der inkorporerer ikke-verbale elementer, således at disse to størrelser sammen udgør verbale enheder. Med mit forslag passer de dynamiske lokativprædikater bedre ind under kategorien korporative prædikater, da de er verber, der inkorporerer retningsadverbier, og ikke simpleksverber med lokativobjekter.

Jeg har valgt at arbejde videre med Togeby's system, da det er det system, der har flest perspektiver, og da jeg mener, skemaet kan gøres endnu bedre med denne lille justering.

I min revision af sætningsskemaet har jeg taget højde for iøjnefaldende krav, som har vist sig gennem korpussøgninger (www.dsl.dk). Det er muligt, at der er konstruktioner, min version af sætningsskemaet ikke kan håndtere optimalt, men som skemaet ser ud nu, giver det efter min mening en mere præcis beskrivelse af sætningen *Han gik ud i haven*.

## Litteratur

- Arndt, Hans (1997) *Grammatisk analyse*. Institut for Lingvistik, Århus: Aarhus Universitet.  
 Bjerre, Tavs (2003) Locative Prepositions and Adverbs in Danish, *Nordlyd. Proceedings of the 19<sup>th</sup> Scandinavian Conference of Linguistics*, vol. 31.1, ed. Anne Dahl, Kristine Bentzen og Peter Svenonius.  
 Christensen, Christian Becker et al. (2002) *Politikens Nudansk Ordbog*, 18. udgave, 2. oplag, København: Politiken.

<sup>12</sup> Dette gør mange – bare ikke på funktionsniveau. Konstruktioner, hvor verbet taber proklitisk tryk til retningsadverbier eller andre ikke-verbale elementer (se Heltoft 1993; Harder m.fl. 1996), svarer til Paul Diderichsens *uægte Sætningsætninger* (1946:237), Michael Herslunds (1982) *complex predicates*, Ole Nedergaard Thomsens (1996) *analytisk komplekse prædikater* og andres (fx Dittmer 1982) *unfest zusammengesetzte Verben* (fx *gå ud* i modsætning til det fast sammensatte verbum *udgå*). De fleste er enige om (med undtagelse af fx Götzsche 1993 og Togeby 2003a), at det trykovertagende ikke-verbale element fungerer som en del af verbet, dvs. som verbalpartikel, men det er ikke alle, der udtrykker dette i deres sætningsskemaer (jf. Diderichsen 1946).

- Diderichsen, Paul (1946) *Elementær Dansk Grammatik*, 3. udgave, 3. oplag, 1968, København: Gyldendal.
- Dittmer, Ernst (1982) Zusammengesetzte Verben im Deutschen. *AUGIAS*, hæfte nr. 5, Århus: Aarhus Universitet:5-21.
- Göttsche, Hans (1993) Adverbialer – sprogvidenskabens adoptivbørn. Mette Kunøe og Erik Vive Larsen (udg.): 4. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*, Århus: Nordisk Institut, Aarhus Universitet:96-107.
- Göttsche, Hans (1997) Forklaringsmodeller i sproghistorien belyst med et eksempel fra den aktuelle sprogudvikling. Peter Widell og Mette Kunøe (udg.): 6. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*, Århus: Nordisk Institut, Aarhus Universitet:86-98.
- Hansen, Erik (1970) Sætningsskema og verbalskemaer. *NyS*, 2, København:116-137.
- Hansen, Erik (1980) Motorik und Lokalbestimmung einiger hochfrequenter verba ponendi im Dänischen. *Kopenhagener Beiträge zur germanistischen Linguistik/Festschrift für Gunnar Bech*:189-198.
- Harder, Peter; Heltoft, Lars; Thomsen, Ole Nedergaard (1996) Danish directional adverbs: content syntax and complex predicates – a case for host and co-predicates. *Content, expression and structure. Studies in Danish functional grammar*, red. Engberg Pedersen, Elisabeth et al., John Benjamins Publishing Company, Amsterdam/ Philadelphia:159-198.
- Heltoft, Lars (1986) Topologi og Syntaks. *NyS*, 16/17:105-130.
- Heltoft, Lars (1993) Revision af indholdsfeltet. Mette Kunøe og Erik Vive Larsen (udg.): 4. *Møde om Udforskningen af Dansk Sprog*, Århus: Nordisk Institut, Aarhus Universitet:119-133.
- Herslund, Michael; Sørensen, Finn (1982) Syntaks og leksikologi. *SAML*, hæfte nr. 9, København:33-83.
- Herslund, Michael (1984) Particles, Prefixes and Preposition Stranding. *NyS* 14, København:34-71.
- Jørgensen, Henrik (1984) Verber, syntax og skrift. *Semiotik*, hæfte nr. 7/8:100-120.
- Jørgensen, Henrik (2000) *Indføring i Dansk Syntaks*, 3. foreløbige udgave, Aarhus Universitet.
- Novotný, Robert (1991) Danske verbers enhedsforbindelser. *Mål & Mæle*, årgang 14, nr. 4:13-19.
- Steffensen, Sune (2002) Leksem-pladsen i FDS. Ms. AU 28/4-2002.
- Thomsen, Ole Nedergaard (1996/97) Retningsadverbier og komplekse prædikater i dansk. *Selskab for Nordisk Filologi*, København:66-84.
- Togeby, Ole (2003a) *Fungerer denne sætning? Funktionel dansk sproglære*. København: Gads Forlag.
- Togeby, Ole (2003b) *Fungerer denne sætning?*. *Information* den 14. juli 2003.
- von Polenz, Peter (1988) *Deutsche Satzsemantik*, Berlin, New York: Walter de Gruyter.

Korpussøgninger på internettet: [www.dsl.dk](http://www.dsl.dk)

Tak til Henrik Jørgensen for vejledning.